

Texty a myšlenkové mapy jako nástroje pro vyjadřování myšlenek a tvořivosti.

Analýza metafor u textů a myšlenkových map žáků 5. třídy ZŠ

Posudek bakalářské práce

Autorka, inspirována požadavky Rámcového vzdělávacího programu i Evropské komise na rozvíjení tvořivosti žáků, se chtěla hlouběji seznámit s metodami, kterými je možno tuto tvořivost rozvíjet. Soustředila svůj zájem na myšlenkové mapy, s cílem zjistit, jaké možnosti a vlastnosti pro rozvoj tvořivosti skýtají. Myšlenkové mapy zvolila pro jejich nelinearitu, podporu asociativního a relačního myšlení. Jejich potence v rozvíjení asociativnosti myšlení žáků k určitému termínu se snažila zjistit z jejich porovnání s metaforičností obsaženou v textech žáků.

Teoretické základy svého náhledu na myšlenkové mapy a metaforickou povahu myšlení odvozuje z poststrukturalismu, z Derridova relačního přístupu ke znakovým systémům, dále se odkazuje k chápání pojmů na metaforickém základě v pojetí Lakoffa s Johnsonem. I při velmi lapidární formě svého vyjádření hluboce a přesně promyšlí předpoklady podněcování tvořivosti na základě jazykového a obrazného označení jedinečné osobní zkušenosti. Stejně podstatné teoretické základy uvádí i pro vývojově psychologické aspekty své práce – doplnění či rozvinutí vývojových etap dětského myšlení nastolených Piagetem z pohledu Sieglera (metafora překrývajících se vln), doplněná o vývody Vygotského v sociální psychologii a výzkumy kolektivu autorů Pražské školní etnografie, konkretizující myšlenkovou vyspělost žáků 5. tříd, z nichž autorka bakalářské práce vybrala svůj výzkumný vzorek.

Vzorku žáků tří tříd dvou pražských škol autorka práce předložila pojem (cesta), na jehož základě měli zpracovat jednak text, jednak myšlenkovou mapu. Texty i myšlenkové mapy analyzovala na podkladě metafor, jež obsahovaly. Třídění metafor založila na třídění Lakoffa, Johnsona (orientační, ontologické, strukturální, s náhledem personifikačního postoje), do nichž zařadila metafory, které se rozhodla v žákovských vyjádřeních sledovat (pohyb, zážitek, prostor, prostředí, látka, objekt, stav). Podle těchto metafor rozdělila vyjádření žáků na významové části (obsahují vždy každá jednu metaforu). Ve svém výzkumu sledovala pak vztahy počtu významových částí k četnosti druhů metafor. Soudí, že větší počet druhů metafor znamená větší rozmanitost sdělených informací.

Při srovnávání vyjádření žáků prostřednictvím textů a prostřednictvím myšlenkových map zjistila, že prostřednictvím myšlenkových map žáci vyjadřují větší počet významových částí (11 oproti 5), že však v obou případech vyjadřují přibližně stejný počet druhů metafor (3,5 oproti 3). Jejím závěrem je, že z toho by se dalo usuzovat, "že při tvorbě myšlenkových map žáci vytvoří mnoho slov či zobrazení, avšak dohromady tyto významové části neposkytují o mnoho více informací, než podobně rozvinuté metaforické struktury u textů."

Další kvalitativní rozbor podle druhů metafor autorce naznačuje, že u textů dominují metafory objektu, zážitku a prostředí. V myšlenkových mapách jsou nejvýraznější metafory objektu a prostředí, což může mít korespondenci s renesančním vyjádřením postaveném na rozestavení objektů v prostoru.

Vcelku autorka dochází k závěru, že myšlenkové mapy neznamenají pravděpodobně více informací (přes větší počet pojmů) než texty. Možná je to prý také tím, že je teprve třeba učit děti myslet více tvořivě.

Je jisté, že některá východiska či některá třídění (vztahy zvolených metafor ke kategoriím Lakoffa a Johnsona), případně některá srovnání (např. proč je počítán rozdíl mezi počtem významových částí a počtem druhů metafor a ne třeba poměr?) mohla být diskutována, tato diskuse by se však netýkala úrovně teoretického vymezení, nastolování vztahů a metody vyvozování závěrů, která ukazuje na vynikající schopnost autorky práce zvažovat dosažitelné předpoklady a vytvářet z nich strukturované souvislosti. Přes svůj stránkový rozsah je práce mimořádně myšlenkově hutná, konzistentní a ve svém výsledku nastoluje mnoho významných podnětů pro další přístup k tématu. V souvislosti s tím autorka také prokazuje široký rozhled po tématu příslušné literatury a hluboké porozumění k souvislostem, které z ní vyplývají, mimořádnou schopnost tyto souvislosti pro potřebu své práce samostatně odhalit.

Z tohoto důvodu navrhuji hodnocení výborně v nejvyšším bodovém ohodnocení (v rozpětí 48 - 50 bodů)

Jaroslav Vančát
10. 10. 2008